

บทที่ ๒

เอกสารและวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้จะเป็นการเสนอหลักการและแนวคิดจากเอกสาร งานวิจัย และวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ โดยจะเสนอเป็นลำดับดังนี้ ความหมายของเอกลักษณ์ของชาติ กิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ในด้านที่เสริมสร้างสถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ จุดมุ่งหมายของการมัธยมศึกษา หน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษา โครงสร้างการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา และการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติในโรงเรียนมัธยมศึกษา

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ชาติไทยเป็นชาติที่มีประวัติสืบย้อนขึ้นไปไค้พันปี ก่อนที่จะมีการสถาปนารัฐสุโขทัยเป็นราชธานี และเมื่อบรรพบุรุษของไทยสถาปนารัฐสุโขทัยขึ้นเป็นราชธานีแล้ว ก็มีหลักฐานต่าง ๆ อาทิ ศิลปจารึก ไค้จารึกข้อความไว้เป็นประจักษ์หลักฐานว่า ในอดีตกาลชนชาติไทยเป็นชาติที่เจริญรุ่งเรืองมาแต่โบราณ และสืบมาจนถึงปัจจุบัน (สำนักนายกรัฐมนตรี ๒๕๐๘ : ก) ในทางนิติประเพณีและชีวิตสังคม ชาติไทยมีลักษณะเฉพาะที่เป็นลักษณะเด่นแตกต่างไปจากนานาประเทศที่เห็นไค้ชัดเจนก็คือ ชาติไทยมีองค์พระมหากษัตริย์สืบต่อมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน การปกครองของพระมหากษัตริย์ไทยเริ่มต้นจากแบบห่อปกครองลูก หรือการปกครองคนในครอบครัว (สมพงศ์ เกษมสิน ๒๕๑๕ : ๓๐) ซึ่งนอกเหนือจากการมีพระมหากษัตริย์ปกครองในฐานะองค์พระประมุขแล้ว ยังทรงเป็นสายสัมพันธ์เชื่อมโยงจิตวิญญาณของความเป็นไทย และเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งชาติ พระมหากษัตริย์จึงทรงเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของความเป็นไทย (ธานินทร์ กรัยวิเชียร ๒๕๒๐ : ๑๒)

คนส่วนใหญ่ของประเทศไทยนับถือศาสนาพุทธเป็นจำนวนถึงร้อยละ ๙๕.๒๕ (กรมการศาสนา ๒๕๒๕ : ๑๕) ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ กิริยามารยาท

ความเป็นอยู่และแม่แต่การปกครอง จึงอยู่ภายใต้อิทธิพลของพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น (ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ๒๕๑๘ : ๔) ปัจจุบันแม่แต่คนไทยที่นับถือศาสนาอื่น ๆ ก็ยอมรับธรรมเนียมประเพณี และมารยาทเหล่านั้น อาทิ มารยาทในการรับประทานอาหารของคนไทย มาจากศาสนาพุทธในหมวดเสขียวัตร (ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ๒๕๑๘ : ๔) ซึ่งเป็นมารยาทที่เรียบร้อยคนไทยยึดถือเป็นประเพณีมาช้านาน พระพุทธศาสนาจึงเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของคนไทย เช่นเดียวกับการเป็นชนชาติไทย

การศึกษาการจักกิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติในงานวิจัยนี้ เป็นการศึกษาการจักกิจกรรมของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร เฉพาะส่วนที่เป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ โดยแยกศึกษาเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสถาบันหลักสามสถาบันคือ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถาบันชาตินั้น คำว่าชาติประกอบขึ้นด้วยองค์ประกอบหกประการคือ ๑. ดินแดน ๒. ประชากร ๓. ความเป็นเอกราชและอธิปไตย ๔. รัฐบาลและการปกครอง ๕. วัฒนธรรม และ ๖. เกียรติภูมิ (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ๒๕๒๖ : ๒)

สำหรับสถาบันศาสนา มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติตามที่มีระบุไว้ในรัฐธรรมนูญว่า องค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ (ธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๒๕๒๑ : ๔) มีศาสนธรรมเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา (ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ๒๕๑๘ : ๔) มีวัดวาอารามโบสถ์ วิหารทั่วประเทศเป็นศาสนสถาน ที่พุทธศาสนิกชนได้ใช้ในการประกอบศาสนกิจและศาสนพิธีต่าง ๆ มาแต่โบราณกาล การศึกษาสถาบันศาสนาจึงเป็นการศึกษาในองค์ประกอบสี่องค์ประกอบคือ ๑. ศาสนธรรม ๒. ศาสนบุคคล ๓. ศาสนสถาน และ ๔. ศาสนกิจ (อ่ำไพ สุจริตกุล ๒๕๒๑ : สัมภาษณ์)

ทางบ้านสถาบันพระมหากษัตริย์ นับตั้งแต่เมื่อบรรพบุรุษของไทยสถาปนากรุงสุโขทัยขึ้นเป็นราชธานี ก็ไ้มีพระมหากษัตริย์สืบราชสันตติวงศ์ต่อมาเป็นลำดับจาก

สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี จนถึงสมัยปัจจุบันคือ สมัยรัตนโกสินทร์ การศึกษาสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นการศึกษาเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ไทยที่ปกครองราชอาณาจักรตั้งแต่ครั้งสุโขทัย อยุธยา และกรุงธนบุรี ตลอดจนราชวงศ์จักรีในสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบสี่ประการคือ ๑. ราชอาณาจักร ๒. ราชวงศ์ ๓. ราชการกิจ และ ๔. อติศษัตริย์ (อ่ำไพ สุจริตกุล ๒๕๒๖ : สัมภาษณ์)

ความหมายของเอกลักษณ์ของชาติ

เอกลักษณ์หมายถึง ลักษณะที่เหมือนกันหรือมีส่วนร่วม (ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๒๕ : ๔๑๘) ส่วนคำว่า ชาติ หมายถึง ประเทศ มีประชาชนเป็นพลเมืองของประเทศ เป็นกลุ่มชนที่มีความรู้สึกในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมอย่างเดียวกัน อยู่ในปกครองรัฐบาลเดียวกัน (ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๒๕ : ๒๖๔)

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (๒๕๒๖ : ๒๘) ได้กล่าวถึงเรื่องของเอกลักษณ์

ไว้ว่า

เอกลักษณ์เป็นของสำคัญ เป็นของที่เกิดจากเหตุหลายทางที่สำคัญที่สุดก็คือ การรักษาความเป็นไทยไว้ เอกลักษณ์เป็นสิ่งที่คอยเตือนใจคนไทยว่า เป็นคนไทยซึ่งจะคงรัก ต้องช่วยกันรักษาความเป็นไทยไว้ เป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญที่สุด ส่วนเอกลักษณ์อื่น ๆ อาจจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย ตามระบบเศรษฐกิจหรือเมื่อวัฒนธรรมอื่นเขามาก็จะต้องเปลี่ยนไป วัฒนธรรมจากชาติอื่นเป็นเรื่องของการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เป็นการไหลผ่านของวัฒนธรรม ซึ่งวัฒนธรรมต่างชาตินั้นถึงคนไทยจะยอมรับ ก็ยอมรับเฉพาะสิ่งที่เห็นว่าถูกต้อง เหมาะสมกับเอกลักษณ์ไทย อย่างเช่นธรรมเนียมการรับประทานอาหารที่เปลี่ยนจากใช้มือเป็นใช้ช้อนส้อม ทั้ง ๆ ที่เครื่องโต๊ะทั้งปวงที่ฝรั่งนำมาขายมีหลายอย่าง แต่คนไทยเลือกไว้เพียง ๒ อย่างคือ ช้อนกับส้อมเท่านั้น เพราะเห็นว่าเหมาะสมกัน

กับชาวไทยและเอกลักษณ์ไทย ... ขนบธรรมเนียมประเพณีและ
มารยาทของคนไทยนั้น ไม่ว่าจะเป็นการเขาหาผู้ใหญ่
ในการเคารพ กราบไหว้เมื่อพบกัน ตลอดจนมารยาทในการ
รับประทานอาหาร มาจากศาสนาพุทธทั้งสิ้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (๒๕๒๖ :
๒๑) โศกกล่าวไว้ในปาฐกถา เรื่อง "เอกลักษณ์ของชาติ" เกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ไว้
ดังนี้

เมืองไทยไม่เคยว่างกษัตริย์ สถาบันกษัตริย์ได้ฝังแน่นอยู่ในจิตใจ
ของคนไทยจนเรียกได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาติอีกอย่างหนึ่งที่เดี่ยว
... ถ้าคนไทยขาดสถาบันพระมหากษัตริย์แล้ว ความรู้สึกทางใจ
จะต้องเปลี่ยนแปลงไป จะเกิดความว้าวุ่น เกิดความไม่มั่นใจ
ขาดความภูมิใจในชีวิตความเป็นไทย ซึ่งเป็นของสำคัญมาก

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (๒๕๒๖ : ๒๑) โศกกล่าวในพิธีเปิดสัมมนา
เรื่อง เอกลักษณ์ของชาติกับการพัฒนาชาติไทยไว้ตอนหนึ่งว่า

ตลอดเวลาอันยาวนานที่ชนชาติไทยได้รวมตัวกันตั้งประเทศโดย
มีพระมหากษัตริย์ เป็นองค์พระประมุขของชาติสืบต่อกันมานั้น ทรง
เป็นจุดรวมของความรัก ความสามัคคี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียว
กันของคนในชาติ และเป็นพลังอันยิ่งใหญ่ที่ส่งผลให้คนไทยเป็นเอก-
ราชและมีเกียรติภูมิของตนเองมาจนบัดนี้

เอกลักษณ์ของชาติจึงหมายถึง ลักษณะที่ประชาชนทั้งชาติมีส่วนร่วม อันได้แก่
สถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังนี้

๑. สถาบันชาติ

การที่ชาติใดชาติหนึ่งจะมีความเจริญมั่นคงไค้นั้น ย่อมประกอบไปด้วย
ปัจจัยหลายประการ เช่น มีดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ มีประชาชน
ที่มีคุณภาพ มีความเป็นเอกราชและอธิปไตย มีรัฐบาลและระบบการปกครองที่เข้มแข็ง

สามารถป้องกันรักษาอธิปไตยของชาติไว้ได้ มีการสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรม และมี
เกียรติภูมิอันเป็นเกียรติเพราะความนิยมของชาตินั้น ๆ (สำนักเลขาธิการนายก-
รัฐมนตรี ๒๕๒๖ : ๑)

ชาติจึงเป็นจตุรรวมของประชาชน เป็นสิ่งที่เตือนใจให้ประชาชนทั้งหลายระลึก
ว่าเป็นชนชาติเดียวกัน และเป็นเจ้าของแผ่นดินร่วมกัน คณะกรรมการเอกลักษณ์
ของชาติ (๒๕๒๖ : ๒) ได้สรุปองค์ประกอบของชาติเป็นหกประการคือ ดินแดน
ประชากร ความเป็นเอกราชและอธิปไตย รัฐบาลและการปกครอง วัฒนธรรม
และเกียรติภูมิ

ชาติไทยเป็นชาติที่เก่าแก่มากมีประวัติอันยาวนาน จนมีอาจกล่าวได้ว่าได้เริ่มต้นแต่
เมื่อใด แต่อย่างไรก็ตาม ก็อาจสันนิษฐานถึงที่มาได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์
พงศาวดาร และตำนานปรัมปรา ซึ่งนักวิชาการไทยยอมรับแล้วว่า เรื่องตำนานปรัมปรา
นั้นไม่ใช่เรื่องเหลวไหล (ทองค้อ กล้วยไม้ ณ อุทยาน ๒๕๒๕ : ๑)

บรรพบุรุษของไทยสถาปนากรุงสุโขทัยขึ้นเป็นราชธานี โดยมีพระมหากษัตริย์สืบ
ราชสันตติวงศ์ เรื่อยมาจนถึงสมัยปัจจุบันสืบต่อมาเป็นลำดับตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา
สมัยธนบุรี จนถึงปัจจุบันคือสมัยรัตนโกสินทร์ การปกครองในสมัยสุโขทัยจนถึงสมัย-
รัตนโกสินทร์ มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งมีได้เป็นเพียงประวัติศาสตร์หรือ
พงศาวดารเท่านั้น หากเป็นสายสัมพันธ์เชื่อมโยงของอดีตกาลเข้ากับปัจจุบัน (ธานีทร
กรัยวิเชียร ๒๕๒๐ : ๑๒)

ในส่วนที่เกี่ยวกับประชากรและคุณภาพของประชากร คณะกรรมการพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ตระหนักถึงความสำคัญนี้ จึงได้กำหนดลงในแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (๒๕๒๕ : ๒๐๑ - ๒๓๒) ให้มีการปรับปรุงการ
พัฒนาคุณภาพของประชากรให้มีทักษะ เพื่อยกระดับคุณค่าและความเป็นอยู่ของชีวิตที่ดีขึ้น
ซึ่งทั้งนี้ย่อมหมายถึงการสร้างเสริมศักยภาพให้มากขึ้นด้วย

ด้านที่เกี่ยวกับเอกราชและอธิปไตย วัตถุประสงค์มูลฐานในด้านการบริหาร
ราชการแผ่นดินของรัฐบาล ข้อแรกต้องกำหนดให้ชัดเจนไว้ซึ่งเอกราช อธิปไตย และใน

ขณะเดียวกันระบบการปกครองของประเทศไทยซึ่งเป็นระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รัฐบาลจะต้องรับผิดชอบต่อประชาชน บริหารราชการแผ่นดินโดยมีรัฐธรรมนูญเป็นแม่บทแห่งกฎหมาย ซึ่งจะกำหนดความมุ่งหมายและกระบวนการในการปกครองเพื่อเป็นหลักการสำคัญที่จะแบ่งออกเป็นวิธีการดำเนินการอย่างกว้างๆ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของชาติ โดยแปรออกในรูปนโยบายของชาติ ทั้งภายในและภายนอก ตลอดจนแผนการ โครงการในอันคับค้อมา

สำหรับผู้กำหนดวัตถุประสงค์หรือผลประโยชน์ของชาติ โดยหลักการถือว่า อำนาจทางการเมืองเป็นผู้กำหนด เพราะอำนาจทางการเมืองเป็นผู้คุ้มครอง และรักษาซึ่งอำนาจรัฐ อันเป็นเครื่องมือประกอบเป็นอำนาจอธิปไตย ได้แก่ อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจตุลาการ (สำนักเลขาธิการรัฐมนตรี ๒๔๒๖ : ๑๕)

สถาบันการปกครองของไทยนั้น แบ่งได้เป็น ๒ สมัยคือ

สมัยที่ ๑ สถาบันการปกครองในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งเริ่มต้นมาตั้งแต่อดีตสมัย จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕

สมัยที่ ๒ สถาบันการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข นับแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อำนาจการเมืองอยู่ที่พระราชวงศ์ ซึ่งมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประธาน และทรงเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐโดยตรง

ในระบอบประชาธิปไตย อำนาจการเมืองอยู่ที่คณะบุคคล คณะรัฐบาลโดยเฉพาะหัวหน้าหรือนายกรัฐมนตรีมี ๒ฐานะคือ ผู้แทนอำนาจการเมือง (จากพรรคปกครองตน) และอำนาจรัฐ (ฝ่ายบริหาร) การกำหนดนโยบายขั้นต่าง ๆ จึงมักเป็นอำนาจหน้าที่ของฝ่ายมีอำนาจรัฐโดยเฉพาะฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ อาจเข้าร่วมด้วยมากน้อยสุดแต่กรณีและกรรมวิธีของแต่ละประเทศ (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ๒๔๒๖ : ๑๕)

การปกครองของประเทศไทย เป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การเคลื่อนไหวในการเปลี่ยนแปลงการปกครองจาก

ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยได้เริ่มมาตั้งแต่เหตุการณ์ พ.ศ. ๒๓๘๑ (บังอร ปิยะพันธ์ ๒๕๒๓ : ๑๓๖) ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศจีนได้ทำสงครามกับประเทศอังกฤษ และชาติมหาอำนาจในทวีปยุโรป พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อรักษาเอกราชอธิปไตยของประเทศสยามไว้ และนับได้ว่าเป็นสมัยเริ่มต้นสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยในสมัยต่อมา

เมื่อขึ้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากท้าววิจารณ์ของศาสตราจารย์ทางจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัย ยอร์ช วอชิงตัน สหรัฐอเมริกา ผู้เชี่ยวชาญในทางวัฒนธรรมและการปกครองของไทย (อ้างใน บังอร ปิยะพันธ์ ๒๕๒๓ : ๑๓๖) ได้ให้คำวิจารณ์ไว้ว่า "เป็นมูลเหตุสำคัญที่นำไปสู่การสิ้นสุดของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในประเทศไทย" ซึ่งแม้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าจะต้องเป็นพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่เป็นกษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ยอมรับว่าหน้าที่ของกษัตริย์คือ "ทรงปกครองบ้านเมือง มิใช่เพื่อพระองค์เอง แต่เพื่อประโยชน์ของราษฎร"

ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักเช่นเดียวกับพระราชบิดาว่า การให้ประชาธิปไตยนั้นต้องเริ่มที่การศึกษา ก่อนได้ทรงทดลองฝึกประชาธิปไตย โดยการสร้างเมืองกุสิดธานีขึ้นในบริเวณพระราชวังกุสิด และได้ประกาศใช้ธรรมนูญลักษณะการปกครองคณะนคราภิบาล มีนคราภิบาลเป็นผู้ปกครอง มีกรรมการในนคราภิบาลเรียกว่า "เชษฐบุรุษ" ซึ่งเป็นราษฎร เชษฐบุรุษ เป็นผู้แทนของแต่ละท้องถิ่น อาจจะมีหลายคนหากว่าท้องถิ่นนั้นเป็นท้องถิ่นใหญ่ เชษฐบุรุษนี้จะเป็นตัวแทนของพลเมืองไปเลือกตั้ง "นคราภิบาล" การเลือกตั้งมี ๒ พรรคคือ พรรคโบว์แดงและพรรคโบว์น้ำเงิน ผู้แทนพรรคใดที่เลือกเข้ามาเป็นเชษฐบุรุษ พรรคนั้นมีโอกาเลือกตั้งนคราภิบาล ส่วนฝ่ายที่เลือกไม่ได้ก็เป็นพรรคฝ่ายค้าน (บังอร ปิยะพันธ์ ๒๕๒๓ : ๑๔๖)

เมื่อถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชหฤทัยโน้มน้าวไปในทางประชาธิปไตย โดยทรงเตรียมการพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชน โดยมีพระยาศรีวิภาลวาทจาณะที่ดำรงตำแหน่งปลัดทูลฉลอง กระทรวงการต่างประเทศ ร่วมกับนายเรย์มอนด์ บี. สตีเวนส์ ชาวอเมริกัน ที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศ ช่วยกันร่างรัฐธรรมนูญถวายพระองค์เพื่อทรงพิจารณาโดยทรงกำหนดว่าจะพระราชทานให้ราษฎรทันฉลองกรุงเพฯ ครบ ๑๕๐ ปี แต่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนั้นได้ถูกคณะอภิรัฐมนตรียับยั้ง โดยให้เหตุผลว่า บ้านเมืองไม่เจริญเพียงพอประกอบกับราษฎรส่วนใหญ่ยังไม่รู้หนังสือ คงจะไม่สามารถปกครองตนเองไปได้ด้วยความราบรื่น ดังนั้นจึงมีคณะบุคคลกลุ่มหนึ่งเรียกตัวเองว่า "คณะราษฎร" คิดการปฏิวัติขึ้นก่อน เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๕

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๕ เป็นต้นมา โดยจำลองรูปแบบมาจากตะวันตก ได้แก่ การปกครองซึ่งมีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภา อำนาจตุลาการทางศาล แต่ประชาธิปไตยที่ได้รับนี้ก็เพียงรูปแบบมากกว่าจะเป็นสาระสำคัญ (บังอร ปิยะพันธุ์ ๒๕๒๓ : ๑๖๖)

สุภัทรา สุภาพ (๒๕๒๒ : ๑๑๔) ได้กล่าวถึงหลักการสำคัญของสถาบันการปกครองในระบอบประชาธิปไตยไว้ดังนี้

๑. ยึดรัฐธรรมนูญเป็นหลัก และรัฐธรรมนูญจะต้องยอมรับว่า ประชาชนเป็นแหล่งที่มาแห่งอำนาจ
๒. หลักพหุนิยม (Pluralism) โดยถือว่า บุคคลและกลุ่มต่าง ๆ ย่อมมีบทบาทและอำนาจ และประชาชนมีสิทธิรวมกลุ่มได้โดยสุจริต
๓. มีการแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง
๔. ใช้กระบวนการเลือกตั้งที่ให้ประชาชนมีเสรีภาพ

ตามรัฐธรรมนูญอำนาจการปกครองคือ อำนาจอธิปไตย เนื่องมาจากปวงชน
คือปวงราษฎร ฉะนั้นราษฎรจึงเลือกตั้งผู้แทนมาประกอบเป็นสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมี
อำนาจออกกฎหมายเป็นเครื่องดำเนินการปกครอง และมีอำนาจควบคุมการบริหาร
คือดำเนินการปกครอง การควบคุมการปกครอง ถ้าจะให้แน่นแฟ้นก็พึงให้สมาชิก
ของตนเข้าไปอำนาจการปกครองคือ เข้าไปเป็นรัฐมนตรี ด้วยเหตุนี้ระบอบการปกครอง
แบบประชาธิปไตย หรือรัฐธรรมนูญจึงได้ชื่อว่า การปกครองราษฎรโดยราษฎร เพื่อ
ราษฎร หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ รัฐบาลกับราษฎรเป็นปัจจัยควบคู่กัน ประกอบและประสาน
ซึ่งกันและกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงศ-
ประพันธ์ ๒๕๑๕ : ๔๔๗)

ในคำนำส่วนที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม รัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้มี
นโยบายบำรุงรักษาวัฒนธรรมของชาติ ในสมัยนั้นจึงมีพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่ง
ชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๓ เป็นกฎหมายเกี่ยวกับวัฒนธรรมฉบับแรก และได้ให้ความหมาย
ของคำว่า "วัฒนธรรม" ไว้ว่า หมายถึง ลักษณะที่แสดงความจริงใจองงาม ความ
เป็นระเบียบอันดีงาม ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน
(รอง ศยามานนท์ ๒๕๒๐ : ๑๒๐)

ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๒๕ : ๑๓๔) ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่าเป็น
สิ่งที่ทำให้เจริญองงามแก่หมู่คณะ เป็นวิถีชีวิตของหมู่คณะ ส่วนในทางวิชาการ
วัฒนธรรมหมายถึง พฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่คณะ ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จาก
กันและกัน และร่วมใจอยู่ในหมู่พวกของตน (ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๒๕ : ๑๓๔) ใน
ส่วนที่เกี่ยวกับสถาบันชาติ วัฒนธรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งของชาติ และเป็นส่วนที่เป็นเกียรติภูมิ
ของชาติอีกด้วย

๒. สถาบันศาสนา

ศาสนา หมายถึง ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์ (ราชบัณฑิตยสถาน
๒๕๒๕ : ๑๔๔) พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเชื่อหรือตามคำสั่งสอนในความ
เชื่อถือนั้น ๆ ศาสนาแต่ละศาสนาก่อจะมีคำสั่งสอนเหมือนกัน หรือแตกต่างกันในด้าน

รูปลักษณะ (form) และหน้าที่ของสังคม (function) (บุญสนอง บุญโยทธาน ๒๕๑๔ : ๑๐๑) จุดหมายของแต่ละศาสนามีอย่างเดียวกันคือ สอนให้คนเป็นคนดี ให้คนเข้ากับสังคม มีที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ มีความสามัคคี มีบรรทัดฐานในทางปฏิบัติ ตลอดจนเป็นที่รวมแห่งความเชื่อ และความเคารพนับถืออันสูงสุดของมนุษย์ ในการอยู่ร่วมกัน (สุพิศรา สุภาพ ๒๕๒๒ : ๑๒๖)

ศาสนาใดก็ตามที่สอนของศาสดาผู้ประกาศและตั้งศาสนานั้น เพื่อแนะแนวทางให้แก่ผู้ที่ปรารถนาความสุขทั้งปวงปฏิบัติตามหลักที่สั่งไว้ (เสฐียรโกเศศ ๒๕๐๒ : ๑๑) สถาบันศาสนามีมากและแตกต่างกันไปตามสังคมมนุษย์ แต่สถาบันศาสนานั้นถือว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ (สุพิศรา สุภาพ ๒๕๒๒ : ๑๒๗)

ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ เพราะคนไทยที่อยู่ในเมืองไทย ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใด ก็จะหนีจากศาสนาพุทธซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมไม่พ้น เพราะคนส่วนใหญ่ของประเทศไทยนับถือศาสนาพุทธเป็นจำนวนถึง ร้อยละ ๘๕.๒๔ (กรมการศาสนา ๒๕๒๕ : ๑๕) ศาสนาพุทธมีอิทธิพลทั้งในการปกครอง กิจการมารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเป็นอยู่ แม้คนไทยที่นับถือศาสนาอื่น ๆ ก็ยอมรับขนบธรรมเนียมประเพณีเหล่านั้น เพราะเห็นว่าเป็นของไทย (ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ๒๕๑๔ : ๕)

พระพุทธศาสนามีหัวใจพระศาสนาที่มีเนื้อความคลุมถึงลักษณะของพระพุทธศาสนาทั้งหมด ทั้งปรากฏเป็นภาษาบาลีและคำแปลดังนี้

วรรคที่ ๑ (เอกพจน์)

เย ธมฺมา เหตุปฺภวา

เตสํ เหตุํ ตถาคโต

เตสญฺจ โย นิโรโธจ

เอวํ วาที มหาสมโณ

แปลว่า

ธรรมหรือความทุกข์ทั้งหลายมีเหตุ
เหตุนั้นพระพุทธเจ้าโคตรัสรู้แล้ว
ทรงสอนวิธีที่จะดับเหตุแห่งทุกข์เหล่านั้น
พระพุทธเจ้าตรัสสอนอย่างนี้

วรรคที่ ๒ (พหูพจน์)

สัพพ ปาปสุส อกรรม
กุศลสุสอุปสมุททา
ส จิตฺต ปริโยทปนํ
เอตํ พุทฺธานสาสนํ

แปลว่า

จงระงับไม่ทำบาปทั้งปวง
จงถึงพร้อมซึ่งกุศลคือความดีทั้งปวง
จงทำจิตให้บริสุทธิ์ มองแผ่ว
นั่นคือ คำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ภาษาบาลีทั้งสองวรรคข้างต้นนั้น เป็นคำสอนธรรมของพระพุทธศาสนาที่มีเนื้อ
ความคลุมถึงหลักของคำสอนในพระพุทธศาสนาทั้งหมด ในการสอนพระพุทธศาสนาจึง
ต้องพูดถึงหัวใจของศาสนาเสียก่อน (ม.ร.ว. ติกฤทธิ์ ปราโมช ๒๕๑๘ : ๕)

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นสังฆธรรมจะดำรงอยู่ได้นานเพียงใด
ขึ้นอยู่กับพุทธศาสนิกชนจะทำให้เกิดเหตุปัจจัยที่ทำให้พระสังฆธรรมไม่ตั้งอยู่นาน (สุชีห
ปัญญานุกภาพ ๒๕๒๕ : ๑๘๒)

พระพุทธศาสนานอกจากจะมีหลักคำสอนอันเป็นพื้นฐานที่เกี่ยวกับจริยธรรม
และความประพฤติปฏิบัติชอบทั้งหลายแล้ว ยังก่อให้เกิดศาสนสถาน ปุชนิยสถาน
ที่สวยงาม ปฏิมากรรมและวัตถุบูชาอันละเอียดอ่อน จิตรกรรมอันเลิศวิจิตรพิสดาร ก่อให้
เกิดความสุขทางใจ ความสงบทางจิต และความรู้สึกในค่านิยมหรือภาพ (สุหัตตรา
สุภาพ ๒๕๒๒ : ๑๒๘)

นอกจากหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาจะเป็นพื้นฐานที่เกี่ยวกับจริยธรรม และความประพฤติปฏิบัติที่ชอบทั้งหลายซึ่งได้กล่าวมาแล้ว การฝึกอบรมทางศาสนา ยังมีประโยชน์ในการค้นหาความเลื่อมทางจิต และการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม อีกด้วย ดังผลการวิจัยของ ฉกาจ ช่วยโต (๒๕๒๑) ซึ่งได้ทำการวิจัยเชิงทดลอง ภาคสนามเกี่ยวกับการฝึกอบรมจริยธรรมของนักศึกษาตามวิธีทางพุทธศาสนาด้วยวิธีการฟังธรรม วิธีการสนทนาธรรม วิธีการรักษาศีล วิธีการสำรวม วิธีการฝึกสมาธิ และเจริญภาวนา ผู้วิจัยได้พบว่า การฝึกอบรมทางศาสนามีประโยชน์ในการค้นหาความเลื่อมของจิตลักษณะในเชิงจริยธรรม มากกว่าการพัฒนาจิตลักษณะดังกล่าวคือ จะทำให้บุคคลมีคุณธรรมสูงขึ้น

อวยชัย โรจนนรินทร์กิจ (๒๕๒๖) ได้ทำการวิจัยเชิงทดลองเกี่ยวกับผลของการฝึกอานาปานสติสมาธิในพุทธศาสนาต่อการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของกลุ่มฝึกสมาธิหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ในการฝึกอบรมทางศาสนาเพื่อเป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องกระทำ โดยเฉพาะการฝึกภาคปฏิบัติโดยให้มีการปฏิบัติเป็นกิจวัตรอย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งสอนให้รู้จักยึดหลักเหตุและผล เพื่อนำหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในวันเสด็จเยี่ยมพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๓ ตอนหนึ่งมีความว่า

เมื่อหาสาระและกฎเกณฑ์ของพระพุทธศาสนา เกิดจากการค้นคว้าหาความจริงของชีวิตด้วยปัญญาของมนุษย์ พระพุทธศาสนาแสดงความจริงของชีวิต แสดงทางปฏิบัติที่จะให้บรรลุความสุขสูงสุดของชีวิต พระพุทธศาสนาเป็นปรัชญาโดยวิธีการสอนที่ยึดหลักเหตุผล พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์ หรือพูดซัดลงไปอีกก็เป็นวิทยาศาสตร์ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงมีความเห็นว่า การสอนพระพุทธศาสนาที่ถูกตองคือการสอนให้คนสามารถพิจารณาคุณค่าคนหาหลักธรรมจากชีวิต และนำหลักธรรมนั้นมาปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ ..

ศาสนสถานทางพุทธศาสนาที่มีบทบาทสำคัญต่อสังคมชนบทของไทยเป็นอย่างยิ่ง คงจะไม่พ้นจากคำว่า "วัด" ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงลักษณะทั่วไปของสังคมไทยแล้ว จะพบว่าวัดเป็นสถานที่สำคัญของหมู่บ้าน วัดเป็นศูนย์รวมของชาวชนบท และพระสงฆ์ในวัดมีความเกี่ยวพันกับชีวิตของชาวบ้านตั้งแต่เกิดจนตาย (Choop Karnchanaprakorn ๑๘๖๕ : ๑๔-๒๐) นอกจากนั้นวัดยังเป็นโรงเรียน เป็นโรงพยาบาล เป็นที่พักอาศัย เป็นศูนย์เยาวชนสำหรับเด็ก เป็นสถานพิพิธภัณฑสถาน เป็นสโมสร และเป็นฌาปนสถาน (แสง จันทร์งาม ๒๕๑๒ : ๖-๘)

เอกลักษณ์บางประการของวัฒนธรรมไทยอีกอย่างหนึ่งคือ การทำบุญ และการประกอบกุศล การทำบุญโดยทั่วไปหมายความถึงการทำบุญตามประเพณีนิยมทางพุทธศาสนา และการให้ทานแก่บุคคลผู้ตกทุกข์ได้ยาก หรือบุคคลทุพพลภาพ อันสมควร จะได้รับการอนุเคราะห์ (อานนท์ อากาศิรมย์ ๒๕๑๗ : ๒๓)

ประเพณีการทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เทศกาลเข้าพรรษาและออกพรรษา (กรมการศาสนา ๒๕๑๑ : ก) การประพฤติปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีการทำบุญ วัจธรรม รักษาอุโบสถศีล เป็นต้น

๓. สถาบันพระมหากษัตริย์

ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์ปกครองมาช้านาน การมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มิได้เป็นเพียงประวัติศาสตร์หรือพงศาวดารเท่านั้น หากเป็นสายสัมพันธ์เชื่อมโยงอดีตกาลเข้ากับปัจจุบัน พระมหากษัตริย์ไทยคือเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของความเป็นไทย (อานินทร์ กรัยวิเชียร ๒๕๒๐ : ๑๒)

ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๒๕ : ๖๕) ให้ความหมายของกษัตริย์ไว้ว่า หมายถึง ผู้ป้องกันภัย เป็นชาตินักรบ ในทางการเมืองและการปกครอง พระมหากษัตริย์คือหัวหน้าครอบครัวใหญ่ที่มีความสัมพันธ์กันทางสายเลือดกับหมู่คณะ (อานินทร์ กรัยวิเชียร ๒๕๒๐ : ๑) หรือเป็นผู้มีอำนาจปกครองสูงสุด (ม.ร.ว. ทิภักดิ์ ปราโมช ๒๕๒๐ : ๑)

ปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่า พระมหากษัตริย์ไทยในระบอบประชาธิปไตยก็คือ
 ประมุขของประเทศซึ่งเป็นองค์พระผู้แทนของมวลชนในการใช้อำนาจอธิปไตยทาง
 รัฐสภา คณะรัฐมนตรีและทางศาล ทรงมีพระราชอำนาจและพระราชภารกิจดังที่กำหนด
 ไว้ในรัฐธรรมนูญ ยิ่งไปกว่านั้นยังทรงเป็นพระผู้เอื้ออำนวยความสงบ ร่มเย็นแก่
 พลสกนิกร ทรงเป็นศูนย์รวมของชาวไทยทั้งชาติ ดังที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม
 พระยาวชิรญาณวโรรส (๒๔๑๕ : ๒๔๘) ได้ทรงแสดงธรรมว่าควมอานุภาพแห่งพระ
 มหากษัตริย์ไว้ตอนหนึ่งว่า

เราทั้งหลายรวบรวมกันตั้งอยู่ได้เป็นอาณาจักรอย่างนี้ เพราะ
 มีพระราชูปถัมภ์ และต่างคนต่างทำหน้าที่ของตน เหมือน
 ร่างกายมีอวัยวะต่าง ๆ ทำธุระเนื่องด้วยศีรษะ ดังกล่าวแล้ว

จากข้อเขียนของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (๒๔๑๖ : ๕) มีความ
 ตอนหนึ่งว่า

... (มี) พระราชปณิธานเพียงอย่างเดียวว่า จะไม่ทรงละทิ้ง
 ประชาชน จะประทับอยู่รวมโชคชะตากับคนไทยตลอดไป ไม่
 ว่าจะมีภัยอันตรายใด ๆ เพราะทรงตระหนักแน่นอนในความรัก
 และความภักดีของคนไทยทั้งปวงที่มีต่อพระองค์ และทรงแน
 พระราชหฤทัยว่า พระองค์เองก็ทรงรักและภักดีต่อประชาชน
 คนไทยเหนือสิ่งอื่นใด ถึงกับทรงพรอมที่จะเสียสละความสุข
 สวรรค์ส่วนพระองค์ และแม้แต่ความปลอดภัยส่วนพระองค์เพื่อ
 เขาเหล่านั้นได้

ความผูกพันระหว่างพระเจ้าอยู่หัวกับคนไทยนั้น ถึงขณะนี้
 มีอยู่มากเกินกว่านิมิตหมายแห่งความเป็นชาติไทย เกินกว่ามิ่งขวัญ
 เกินกว่าความเคารพบูชา แต่เป็นความผูกพันด้วยชีวิต ระหว่าง
 คนไทยคนหนึ่ง กับคนไทยอีกทุก ๆ คนในจำนวนรวม ๕๐ ล้านคน

พระมหากษัตริย์ไทยไม่เพียงแต่บำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อประโยชน์สุข
 ของประชาชนชาวไทยเท่านั้น หากยังทรงเป็นผู้สร้างสันติภาพ เกียรติศักดิ์ และ
 ความภูมิใจระหว่างประเทศอีกด้วย ดังคำกล่าวของ นายมากาปากัล (Macapagal)
 (๒๔๑๐ : ๑๓๐) ขณะดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีฟิลิปปินส์ ว่า

พระมหากษัตริย์ไทยทรงเป็นผู้ปกครองเอเซียหนึ่ง ซึ่งแตกต่าง
จากประเทศในเอเซียอื่น ๆ กล่าวคือ ไครอคพจนจากวารตคเป็น
อาณานิคมของต่างชาติมาโคโดยอัครราช อันเป็นผลให้เจริญรุ่ง-
เรืองมานานนับศตวรรษ บนพื้นฐานของความมีอิสรภาพและเกียรติ-
ศักดิ์ อันเนื่องมาแต่อิสรภาพนั้น ขอเท็จจริงข้อนี้เอง ทำให้เรา
ทั้งหลายรู้สึกภูมิใจที่พระมหากษัตริย์ของประเทศและประชาชนที่มี
วิถีทางในการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์
และแบบอย่างอันที่หัวใจและแก่นแท้ของความยิ่งใหญ่ทางจิตใจ
ชาวเอเซีย นั่นก็คือ ความเรียบง่ายและความมีเสน่ห์ประทับใจ
อยู่ท่ามกลางมหาสมาคมแห่งนี้

เหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยเจริญและรักษาอิสรภาพไว้ได้
สืบเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ก็เพราะประเพณีที่มีพระมหากษัตริย์ปกครอง พระมหากษัตริย์
เป็นหัวหน้าร่วมชนชาติไทยตั้งเป็นปึกแผ่นขึ้นในศตวรรษ สืบต่อชาติไทยมาจนถึงสมัย
ปัจจุบัน แม้แต่เมื่อชาติไทยมาตั้งมั่นในแคว้นสุวรรณภูมิ มีพระมหากษัตริย์เป็นหัวหน้า
ผู้ชาติเสมอมา อาทิ พระเจ้าศรีอินทราทิตย์ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระเจ้า
กรุงธนบุรี

ในยามปกติพระมหากษัตริย์ได้ทรงยังความมั่นคงให้ไป และความเจริญเกิด
เช่น พระเจ้าขุนรามคำแหงทรงคิดแบบอักษรหนังสือไทย พระเจ้าอู่ทองทรงสร้าง
กรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงวางแบบการปกครอง สมเด็จพระ
พระนารายณ์มหาราช ทรงเผยแผ่ชาติไทย ในการสมาคมกับต่างประเทศ เป็นต้น

พระเจ้าแผ่นดินไทยทรงถือประเพณีปกครองอย่างพ่อบ้าน ถือเป็นอย่างบิดา
ปกครองบุตร ไม่ใช่อย่างนายปกครองบ่าว ช่อมรรู้สึกพระองค์เหมือนบิดาของไพร่ฟ้า-
ข้าแผ่นดิน (กรมพระยาคำรงราชานุภาพ : ๑๕-๑๖)

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ในพระราชวงศ์จักรี ทรงปกครอง
ประเทศไทยเหมาะแก่สมัย นับตั้งแต่ต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระ-
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงป้องกันประเทศให้พ้นจากการเสียอิสรภาพให้มา

สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงทำนุบำรุงศิลปศาสตร์และวรรณคดีต่าง ๆ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงก่อสร้างบูรณะบ้านเมืองและสถานที่สำคัญ ๆ หัวพระราชนาฎจักร และทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ปฏิสังขรณ์พระอารามและจัดการคณะสงฆ์ให้เจริญรุ่งเรือง ในกาลต่อมาเป็นเวลาของไทยจำเป็นต้องคบหากับชาวยุโรปที่แผ่อำนาจมาทางตะวันออก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระปรีชาสามารถรอบรู้ในวิธีรัฐประศาสน์ของชาวยุโรป และนำชาติไทยเข้าติดต่อกับชาติต่าง ๆ จนบังเกิดผลดีแก่ชาติและประเทศ ครั้นสิ้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระปรีชาในทางรัฐประศาสน์ โดยทรงแก้ไขระเบียบการปกครองและประเพณีที่ไม่เหมาะแก่บ้านเมืองให้ดีขึ้น เช่น ตั้งกระทรวงและเลิกทาส ทั้งได้เสด็จทวีปยุโรปเพื่อสมาคมและปลูกสัมพันธไมตรีกับชนชาติฝรั่งต่าง ๆ ตลอดจนนำเอาวิธีการที่จะส่งเสริมให้บ้านเมืองเจริญมาใช้ให้เหมาะแก่ประเทศด้วย ในรัชสมัยต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระปรีชาสามารถในทางดำเนินรัฐประศาสน์ โดยได้เข้าร่วมมหาพุทธสงครามในทวีปยุโรป ทำให้ชาติไทยเสมอกากับนานาชาติเป็นครั้งแรก นอกจากนั้นยังทรงปลูกของไทยให้เกิดความรักชาติ และทรงบัญญัตินามสกุลขึ้นใช้เป็นครั้งแรก พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปกพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบำรุงขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปศาสตร์ ทรงตั้งสภาอภิรัฐมนตรี สภากรรมการองคมนตรีเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน และในที่สุดก็ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญให้อำนาจการปกครองแผ่นดินแก่ประชาชนชาวไทย นับว่าเป็นพระราชกิจสำคัญที่ใคร่ทรงจัดทำเพื่อส่งเสริมให้ชาติและประเทศบรรลุความเจริญตามสมัยนิยม

ในทางศาสนา พระมหากษัตริย์เป็นองค์อุปถัมภ์สำคัญ เห็นได้จากตำนานชาติและพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงพระพุทธศาสนาว่าเจริญแผ่ไพศาลออกไปก็อาศัยพระเชษฐาบุภาพของพระมหากษัตริย์ส่งเสริมสืบต่อกันมา พระพุทธศาสนาจึงรุ่งเรืองอยู่ในสยามประเทศ เป็นที่นับถือของชนชาติไทย แต่สมัยโบราณมาจนถึงสมัยปัจจุบันนี้ ดังกาดาทิฆมมงคล ดังนี้

อมฺหากณฺจ มหาราชฯ สยามินฺโท มหิปฺปติ
 รณฺฉํ สมฺมาภิปาเลนฺโต สมฺพุทฺธสฺสาปิ สาสนํ
 ราชาณฺภเชตฺถ ตณฺตสฺมิ สกฺเล มหิมณฺพล
 สยฺเพสมฺปิ นิวาสินํ ปาณินํ สุขกามินํ
 สุขํ วุชฺชี จ ปตฺตเดติ เวปุลฺลณฺญ จานุพุทฺโธส

คำแปล

ก็สมเด็จพระมหาราชของพวกเราผู้เป็นพระเจ้าแผ่นดินจอมสยาม
 ทรงอภิบาลแคว้นแคว้นโดยชอบ ทั้งพระศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
 ภาย ทรงพระปรารภความสุช ความเจริญ และความไพบลย
 โดยลำดับ ๆ แก่ประชาชน แม้ทั้งปวงผู้อยากไค้ความสุช อาศัยอยู่
 ในปรุพมณฑลทั้งสิน อันเป็นพระราชอาณาเขต
 (สุนวิจิตรมาตรา ๒๕๑๖ : ๒๑๘)

นอกเหนือจากพระราชอำนาจที่รัฐธรรมนูญบัญญัติถวายไว้แล้ว พระมหากษัตริย์
 ไทยยังทรงเป็นศูนย์รวมของชาติในหลายประการ กล่าวคือทรงเป็นศูนย์รวมแห่งความ
 สามัคคี และความเป็อนหนึ่งอันเดียวกันของชาติ ทรงเป็นศูนย์รวมแห่งราชา ารแผ่นดิน
 ทั้งมวล และทรงเป็นศูนย์รวมแห่งวิทยาการระดับชาติ ทั้งนี้เพราะพระมหากษัตริย์ใน
 ระบอบประชาธิปไตยทรงเป็นของทุกคนในชาติ ทรงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ความ
 ภูมิใจ และความมั่นใจหนึ่งในสามสิ่งคือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ที่
 คนไทยทุกคน ทุกฐานะ ทุกความคิดเห็น ต่างยึดมั่นร่วมกัน(ธานินทร์ กรัยวิเชียร
 ๒๕๒๐ : ๕๔)

อย่างไรก็ตาม เอกลักษณะของชาติหากพิจารณาถึงสถาบันชาติ สถาบันศาสนา
 และสถาบันพระมหากษัตริย์แล้ว ประชาชนคนไทยทุกคนเห็นความสำคัญ ใ้การปกป้อง
 รักษา และยึดถือปฏิบัติสืบเป็นมรดกตกทอดกันมาจวบเท่าทุกวันนี้ ดังจะเห็นได้จาก
 เมื่อครั้งฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี ในเดือนเมษายน ๒๕๒๕ หลังจากที่ไค้
 จัดทำโครงการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปีเสร็จเรียบร้อยแล้ว คณะอนุกรรมการ

ติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ได้สำรวจความรู้สึกของประชาชนที่มีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อันเนื่องมาจากงานสมโภช ๒๐๐ ปี (สำนักนโยบายและแผน ๒๕๒๖ : ๒๓-๒๔) ผลปรากฏว่าข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ประชาชนกลุ่มตัวอย่างอันได้แก่ ประชาชนในครัวเรือน ประชาชนผู้ร่วมงาน ผู้รับผิดชอบโครงการ และผู้บริหารโครงการ หลังจากทำการจัดงานสมโภช ๒๐๐ ปีผ่านมาช่วงระยะเวลาหนึ่งแล้ว พบว่า

บ้านชาติ ประชาชนทั่วไปมีความรู้สึกที่ดีเพิ่มขึ้นต่อสถาบันชาติในระดับมาก ร้อยละ ๖๘.๑ ระดับปานกลางร้อยละ ๑๑.๔ และระดับน้อยร้อยละ ๒.๖ ส่วนความรู้สึกที่ดีเหมือนเดิมร้อยละ ๑๑.๘

บ้านศาสนา ประชาชนทั่วไปมีความรู้สึกที่ดีเพิ่มขึ้นต่อสถาบันศาสนาในระดับมากร้อยละ ๖๑.๓ ระดับปานกลางร้อยละ ๒๐.๐ และระดับน้อยร้อยละ ๔.๘ ส่วนความรู้สึกที่ดีเหมือนเดิมร้อยละ ๑๓.๘

บ้านพระมหากษัตริย์ ประชาชนทั่วไปมีความรู้สึกที่ดีเพิ่มขึ้นต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ในระดับมากร้อยละ ๗๖.๘ ระดับปานกลางร้อยละ ๑๐.๕ และระดับน้อยร้อยละ ๑.๔ ส่วนความรู้สึกที่ดีเหมือนเดิม ร้อยละ ๑๐.๓

กิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ

กิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ จะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสถาบันหลักสามสถาบันคือ ๑. สถาบันชาติ ประกอบด้วย ทินแดน ประชากร ความ เป็นเอกราชและอธิปไตย รัฐบาลและการปกครอง วัฒนธรรม และเกียรติภูมิ ๒. สถาบันศาสนา ซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และ ๓. สถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสถาบันที่ดำรงอยู่คู่กับสังคมไทยมาตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน

กิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติในงานวิจัยนี้ จึงเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจ๊กขึ้นโคกมณีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ซึ่งอาจจะเป็น

กิจกรรมที่แทรกอยู่ในกิจกรรมตามหลักสูตร กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือเป็นกิจกรรม
ที่มีลักษณะ เป็นวิชาที่สถานศึกษาเห็นว่าจำเป็นและเหมาะสมสำหรับสถานศึกษานั้น ๆ
ซึ่งรวมทั้งกิจกรรมที่มีผู้ให้การสนับสนุนหรือสร้างเสริมให้มีขึ้นในสถานศึกษา และรวมถึง
กิจกรรมทั้งหลายภายในและภายนอกโรงเรียนด้วย

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วย
การจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๒๐ โดยกล่าวถึง
นโยบายหลักของรัฐบาลที่จะปลูกฝังเยาวชนให้มีคุณธรรม ระเบียบวินัย ความจงรัก
ภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเลื่อมใสในการปกครองระบอบ
ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การทำรังส่งเสริมเอกลักษณ์และ
วัฒนธรรมไทย ตลอดจนความเป็นเอกราช ความมั่นคงของชาติ โดยวางระเบียบให้
อธิบดีกรมเจ้าสังกัดเป็นผู้รักษาการตามระเบียบ (สุวรรณ จันทร์สม ๒๕๒๓ : ๑)

กรมสามัญศึกษา (๒๕๒๒ : ๓) ได้ประกาศระเบียบกรมสามัญศึกษา ว่า
ด้วยการแต่งตั้งหัวหน้าหมวดวิชา โดยแยกวิชากิจกรรมเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑. กิจกรรมตามหลักสูตร ได้แก่กิจกรรมลูกเสือ อนุภาชาต ศาสนา
วัฒนธรรมไทย ชุมนุมชวกลีลา ชุมนุมวิทยาศาสตร์ ชุมนุมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย กิจกรรม
ส่งเสริมวิชาการตามหมวดวิชาตามหลักสูตร กิจกรรมผู้บำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรม
อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมทัศนศึกษา กิจกรรมส่งเสริมสินค้าไทย

๒. กิจกรรมที่มีลักษณะเป็นวิชา ได้แก่ กิจกรรมใด ๆ ที่สถานศึกษาเห็น
ว่าจำเป็นและเหมาะสมสำหรับสถานศึกษานั้น ๆ

ประเภทของกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมนักเรียนที่ควรจัด อาจแยกประเภทได้
ดังต่อไปนี้

๑. กิจกรรมลูกเสือ หรืออนุภาชาต หรือเนตรนารี หรือกิจกรรมผู้บำเพ็ญ
ประโยชน์

๒. กิจกรรมศาสนา

๓. กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย

๙. กิจกรรมส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
๙. กิจกรรมการใช้ห้องสมุด
๖. กิจกรรมส่งเสริมการใช้สินค้าไทย
๗. กิจกรรมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม
๘. กิจกรรมทัศนศึกษา
๘. กิจกรรมนันทนาการ
๑๐. กิจกรรมส่งเสริมวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร

(สุวรรณ จันทร์สม : ๒๕๒๓ : ๔)

จุดมุ่งหมายของการมัธยมศึกษา

ถ้าพิจารณาตามนัยแห่งแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๒๐ การศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่องกันตลอดชีวิต เพื่อมุ่งสร้างเสริมคุณภาพของพลเมืองให้สามารถดำรงชีวิตและทำประโยชน์แก่สังคม โดยเน้นการศึกษาเพื่อสร้างเสริมความอยู่รอดปลอดภัย ความมั่นคงและความผาสุกร่วมกันในสังคมไทยเป็นประการสำคัญ ความมุ่งหมายของการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๒๐ (๒๕๒๐ : ๓๔๐-๓๔๑) มีดังนี้

๑. ให้มีความเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและของผู้อื่น มีระเบียบวินัย มีความเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย ศาสนาและหลักธรรม

๒. ให้มีความเข้าใจและกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตามวิถีทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

๓. ให้มีความรับผิดชอบต่อชาติ ต่อท้องถิ่น ต่อครอบครัว และต่อตนเอง

๔. ให้มีความสำนึกในการเป็นคนไทยร่วมกัน และการมีส่วนร่วมในการป้องกันประเทศ

๕. ให้มีความยึดมั่น และหมั่นความเสมอภาค ความสุจริตและความยุติธรรม

๖. ให้มีบุคลิกภาพที่ดี มีสุขภาพ และอนามัยสมบูรณ์ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

๑. ให้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความสามารถในการประกอบอาชีพ และการจับจ่ายใช้สอยอย่างประหยัด ตลอดจนการร่วมมือกันประกอบกิจการและธุรกิจต่าง ๆ โดยชอบด้วยกฎหมาย

๔. ให้มีความสามารถในการติดต่อทำความเข้าใจและร่วมมือซึ่งกันและกัน รู้จักการแสวงหาความจริง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักแก้ปัญหาและขอขจัดแยงควายสติ ปัญญา และโดยสันติวิธี

๕. ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าในวิทยาการ ศิลปะ วัฒนธรรม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรของประเทศ

จากจุดมุ่งหมายทั้ง ๕ ข้อ จะเห็นได้ว่า ทุกข้อเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างปลูกฝังให้ส่วนที่เกี่ยวกับชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ทั้งสิ้น

ในเรื่องแนวนโยบายการศึกษาของรัฐนั้น ในข้อ ๑๓ "รัฐพึงจัดขึ้นให้สาระและกระบวนการเรียนรู้ครบถ้วน และกลมเกลียวกันระหว่างความเจริญงอกงามทางคุณธรรม ทั้งนี้เพื่อการดำรงชีวิตที่สมบูรณ์ตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา"

ในส่วนที่เกี่ยวกับการมัธยมศึกษา ในข้อ ๑๖ "รัฐพึงจัดและส่งเสริมการมัธยมศึกษาเพื่อประกันความเสมอภาคในโอกาสที่จะเข้ารับการศึกษาในระดับนี้ของพลเมือง โดยจัดให้สอดคล้องและสนองความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตลอดจนให้มีประสิทธิภาพในการทำงาน"

ในข้อ ๒๔ "... การจัดการศึกษาในทุกระดับจะต้องมุ่งให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหา รักการทำงานและสนใจที่จะมีส่วนร่วมในการกิจของส่วนรวม ความวิถีทางของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีความยึดมั่นในสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีระเบียบวินัย มีวัฒนธรรมและศีลธรรม รู้จักใช้สิทธิและหน้าที่ภายในขอบเขตแห่งกฎหมาย"

และในหมวดที่ว่าด้วย ศิลปะ วัฒนธรรม จริยธรรม พละนาถมิย สภาพแวดล้อม และกิจกรรมเยาวชนในข้อ ๕๐ และข้อ ๕๓ ได้ระบุไว้ว่า "รัฐพึงจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างและก่อให้เกิดความสำนึกในคุณค่าของศิลปะ วัฒนธรรม ศาสนา ตลอดจนขนบธรรมเนียมและประเพณีอันดีงาม รวมทั้งสถานที่และวัสดุ อันมีค่าทางประวัติศาสตร์"

"รัฐพึงสนับสนุนกิจกรรมเยาวชนและจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้เยาวชนมีบุคลิกภาพที่ดี มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย มีทัศนคติที่ดีต่อวัฒนธรรมไทย ยึดมั่นร่วมมือกันธำรงรักษาและปกป้องสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์"

สำหรับส่วนที่เป็นแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระยะที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๘) ของกระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๒๖ : ๑๔) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนามัธยมศึกษาข้อหนึ่งดังนี้ "เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีพลานามัยที่สมบูรณ์ รู้จักสิทธิหน้าที่ของพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข" และมีนโยบายในการจัดกระบวนการเรียนการสอน เพื่อมุ่งส่งเสริมการเผยแพร่วัฒนธรรมโดยเฉพาะในด้านคุณธรรม จริยธรรมและศิลปะ และปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย

จากนี้ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พอสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการมัธยมศึกษา นั้น เพื่อ

๑. ให้มีความรู้ทั่วไป และมีประสบการณ์ในวิชาชีพ เพื่อสนองความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ
๒. ปลูกฝังให้มีคุณธรรม รู้จักสิทธิหน้าที่ของพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
๓. ให้เกิดความสำนึก และเห็นคุณค่าในการธำรงรักษาและปกป้องสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

หน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษา

ลอร์ด อี แมคเคลียร์ กับ สตีเฟน พี เฮนเคลย์ (Lloyd E. McCleary and Stephen P. Hencley ๑๙๖๕:๓๐๕) สรุปงานวิจัยของนักการศึกษาต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาที่สำคัญ ๆ ๖ ประการ คือ

๑. พัฒนาเขาว่าปัญญา ลักษณะนิสัย และบุคลิกภาพของนักเรียน
๒. ให้ความรู้ และความคิดที่เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของประเทศตนเองและประเทศอื่น ๆ แก่นักเรียน
๓. ทำนุบำรุง อนุรักษ์ รักษา ยึดมั่น และจงรักภักดี ต่อระบบการเมืองและการปกครองตามระบบสังคมประชาธิปไตยของประเทศ
๔. ให้ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ ตามความเหมาะสมกับบุคคลและสังคม
๕. ส่งเสริมสุขภาพทั้งทางกายและทางจิต
๖. ให้ความรู้ ความสามารถในการพัฒนาตนเอง และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

ระบบการศึกษาของโรงเรียนมัธยมปัจจุบันต้องมีวิชาชีพและวิชาเลือกหลายวิชา ให้นักเรียนเลือกเรียนวิชาในกลุ่มต่าง ๆ ตามความสนใจและความถนัด งานหลักของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมจึงเกี่ยวข้องกับภารกิจ ต่อไปนี้คือ

๑. การสอน
๒. การแนะแนวการศึกษาและอาชีพ
๓. กิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียน เพื่อพัฒนาเขาชนตามความต้องการของสังคมซึ่งรวมทั้งการฝึกฝนการปกครองแบบประชาธิปไตยด้วย
๔. บริการของโรงเรียนทั้งในค่านเพื่อความสุขของนักเรียน เพื่อสนองความสนใจและความต้องการอันจำเป็นของนักเรียน ชุมชน หรือสังคมใกล้โรงเรียนและประเทศชาติ (บุญใหญ่ สาร ๒๕๒๑ : ๓๐๖-๓๐๗)

ภารกิจในโรงเรียนมัธยมจะสมบูรณ์ไม่ได้ ถ้าขาดการจัดกิจกรรมที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ กิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนที่โรงเรียนจัดทำอย่างถูกต้องเหมาะสม มีความหมายต่อการเรียนรู้เพิ่มขึ้นของนักเรียน โดยเฉพาะนักเรียนโรงเรียนมัธยม เพราะเด็กในวัยนี้อายุใกล้ความเป็นผู้ใหญ่ โรงเรียนจึงควรจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการเตรียมตัวสำหรับชีวิตในสังคมภายนอกโรงเรียน

กิจกรรมนักเรียนมีหลายอย่างดังที่ไต่ถามมาแล้ว อาทิ กิจกรรมศาสนา กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย กิจกรรมทัศนศึกษา เป็นต้น ในการจัดกิจกรรมแต่ละอย่างโรงเรียนจะไต่ถามวัตถุประสงค์ของการจัดไว้อย่างชัดเจน ซึ่งถ้าพิจารณาวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมแล้ว ทุกกิจกรรมจะมีเป้าหมายที่ร่วมกันเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามนโยบายของแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๒๐ ทั้งสิ้น

สำหรับภารกิจหลักของโรงเรียนทั้ง ๔ คำนที่ไต่ถามมาแล้วนั้น ในที่นี้จะเน้นหนักในภารกิจด้านการบริหารการจัดกิจกรรม โดยเฉพาะเจาะจงกับการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ เป็นประการสำคัญ

โครงสร้างการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

โครงสร้างการบริหารของโรงเรียนมีผลกระทบต่อการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติโดยตรง เพราะถ้าได้พิจารณาในด้านโครงสร้างการบริหารของโรงเรียนแล้ว ยากที่จะแบ่งให้เห็นชัดเจนได้ว่า กิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติควรจะอยู่ในโครงสร้างสายบังคับบัญชาใด

จากงานวิจัยเกี่ยวกับงานบริหารการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีผู้วิจัยไว้โดยผู้วิจัยได้ศึกษาโครงสร้างระบบบริหารโรงเรียน จากเอกสารต่าง ๆ ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง ในเขตกรุงเทพมหานคร จากการสัมภาษณ์และสังเกต ปรากฏว่า โครงสร้างของระบบบริหารภายในโรงเรียนส่วนใหญ่คล้ายคลึงกัน โดยอาศัยหลักการและหลักเกณฑ์การจัดองค์การตามนโยบายและหลักเกณฑ์ที่กรมสามัญศึกษากำหนด หลักการกระจายอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบตามระบอบประชาธิปไตย หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา เมื่อได้พิจารณาโดยส่วนรวมจะพบว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาส่วนใหญ่ จัดโครงสร้างระบบบริหารภายในโรงเรียนเป็นแบบสายบังคับบัญชาสายเดียวเป็นเกณฑ์ คือมีสายบังคับบัญชาคดหลั่นกันลงไปตามฐานานุกรม จากผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหาร หัวหน้าสาขาวิชา ครูทำ

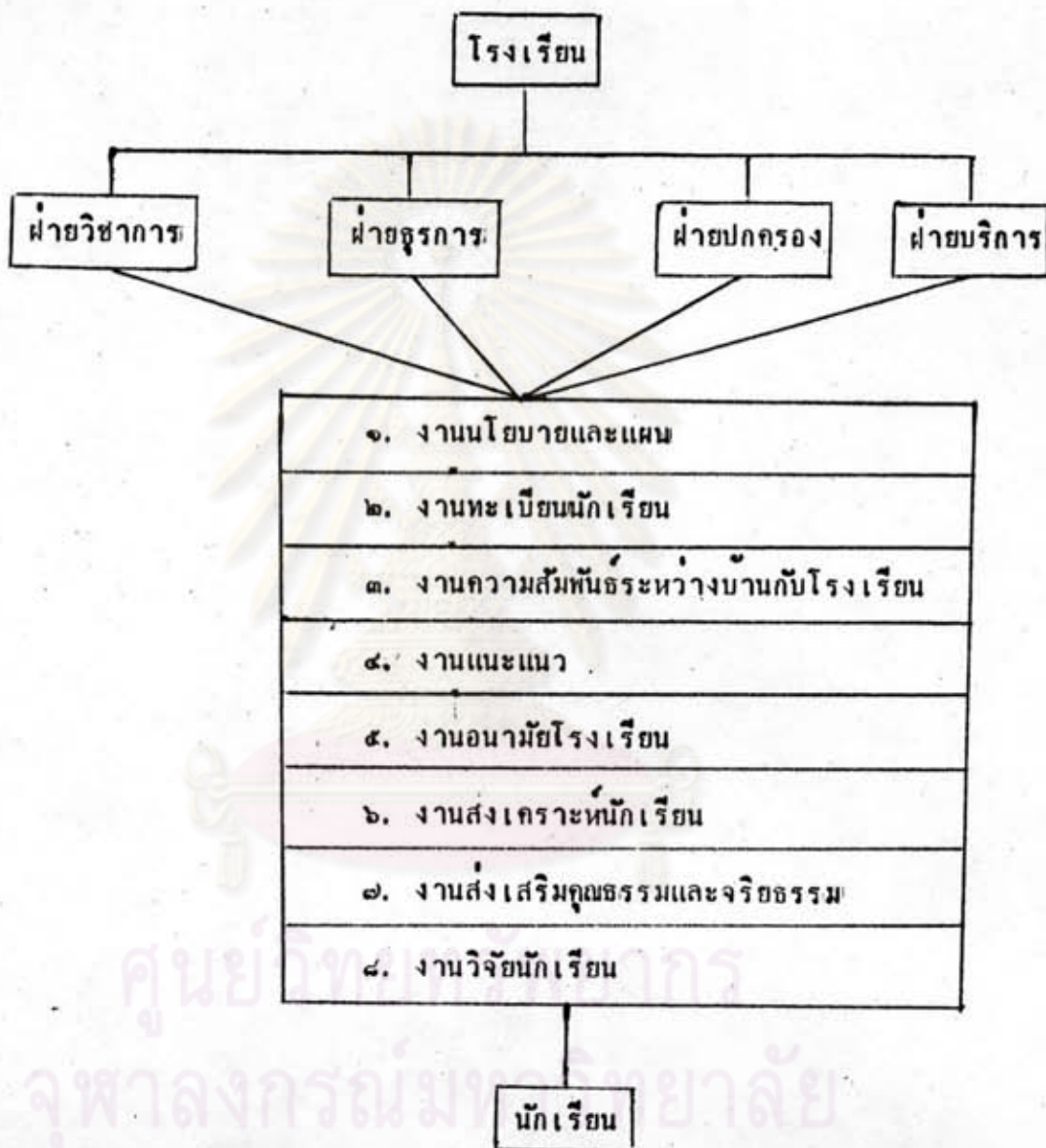
หน้าที่ต่าง ๆ การจัดบุคลากรเข้าทำงานตามสายการจ้างกิจการ โรงเรียนจะ
ออกเป็นคำสั่งของโรงเรียนเพื่อให้บุคลากรได้กระทำหน้าที่และรับผิดชอบตามแผนภูมิ
การจ้างกิจการ แต่ไม่ถือได้ทำคำบรรยายลักษณะงานไว้ (โกศล วิชัยศิษฐ์
๒๕๒๐ : ๓๘)

ในคํานําการบริหารกิจการนักเรียน กรมสามัญศึกษา (๒๕๒๕ : ๘๖-๘๗)
ได้เสนอแผนภาพผู้รับผิดชอบการบริหารกิจการนักเรียน ดังแผนภาพที่ ๑ และแผน
ภาพที่ ๒ ดังต่อไปนี้

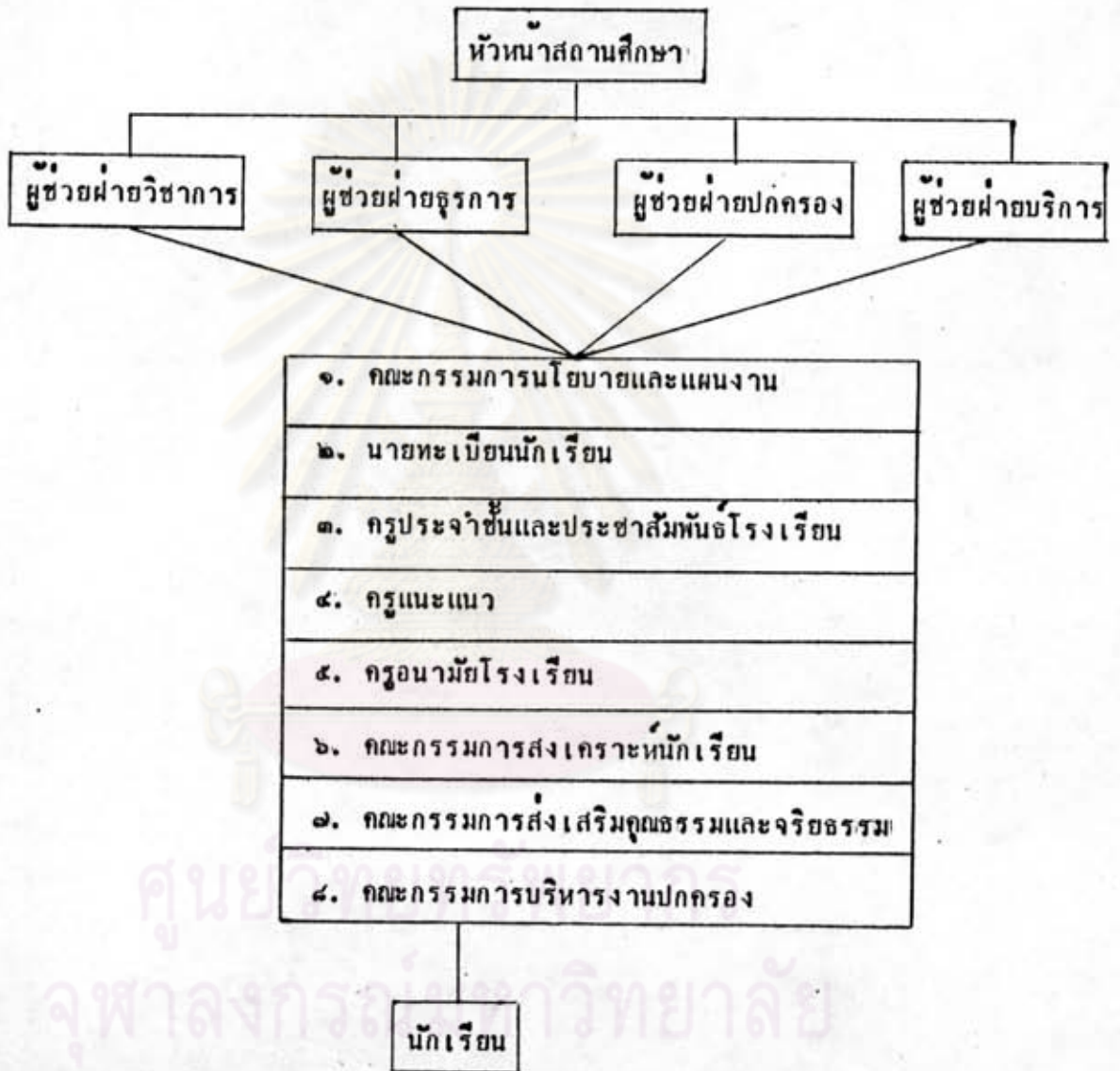
ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ ๑ แผนภาพการบริหารกิจการนักเรียน
(งานใดจะแบ่งให้ฝ่ายใดอยู่ในดุลยพินิจของโรงเรียน)

ที่มา : กองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

แผนภาพที่ ๒ แผนภาพผู้รับผิดชอบการบริหารกิจการนักเรียน
 (งานใดจะแบ่งให้ฝ่ายใดอยู่ในดุลยพินิจของผู้บริหารโรงเรียน)

ที่มา : กองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

ในส่วนที่เกี่ยวกับโครงสร้างการบริหารโรงเรียน นิพนธ์ ศศิธร (๒๕๒๓ : ๑๓-๑๔) ได้วิเคราะห์รูปแบบองค์การโดยเน้นที่อำนาจหน้าที่ และเน้นที่ศิลปวิชาชีพ ถ้าเน้นที่อำนาจหน้าที่เป็นสำคัญ เรียกรูปแบบองค์การนั้นว่า องค์การแบบสายงานหลักแท้ (Pure Line Organization) ถ้าเน้นศิลปวิชาชีพเป็นสำคัญ เรียกรูปแบบองค์การนั้นว่าองค์การแบบสายงานเฉพาะอย่างแท้ (Pure Functional Organization)

๑. องค์การแบบสายงานหลักแท้ เป็นรูปแบบองค์การที่ง่ายที่สุด สามารถกำหนดอำนาจ หน้าที่ และความรับผิดชอบของทุกคนในองค์การได้อย่างชัดเจนและแน่นอน แต่มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานภายในน้อย บุคคลแต่ละคนโดยเฉพาะผู้บริหารต้องมีความรอบรู้ในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวตัวเองแต่ผู้เดียว

๒. องค์การแบบสายงานเฉพาะอย่างแท้ เป็นรูปแบบองค์การที่งานบริหารประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับงานตามวัตถุประสงค์ ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนมีฐานะเป็นนักบริหารเท่าเทียมกัน มีอำนาจหน้าที่บังคับบัญชาสั่งการแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ในองค์การทุกคน ภายในขอบเขตความเชี่ยวชาญสาขาของตน เป็นแนวความคิดของ เฟรดเทอริค เทเลอร์ ในสหรัฐอเมริกา และ ฮังรี ฟาโยล (Henri Fayol) แห่งฝรั่งเศส เป็นความพยายามที่จะแยกงานที่ใช้แรงงานกับงานที่ใช้สมองและศิลป-วิชาชีพออกจากกัน ผลดีของการจัดระเบียบองค์การแบบนี้มีหลายประการ เช่น

- ๑) แต่ละคนสามารถทุ่มเทเวลาทั้งหมดให้แก่เรื่องใดเรื่องหนึ่งเพียงเรื่องเดียว เป็นมูลกำเนิดของการจัดงานตามความชำนาญเฉพาะ (Specialization)
- ๒) องค์การสามารถก้าวหน้าได้ที เพราะทุกคนในองค์การมีความสามารถในสาขาเฉพาะของตนมากขึ้นตามลำดับ
- ๓) แต่ละคนสามารถใช้ฝีมือความสามารถของตนได้เต็มที่ เพราะเป็นเรื่องที่ตนถนัดที่สุด

จุดอ่อนของการจัดองค์การแบบนี้ คือ

- ๑) กรรมวิธีในการควบคุมซับซ้อนเป

๒) ไม่สามารถกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ได้ชัดเจน ทำให้เกิดการซ้อนซ้ำซ้อน เปิดช่องให้มีการบิดความรับผิดชอบกันได้ง่าย

๓) ไม่มีเอกภาพในการบังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชามีความยากลำบากเพราะตกอยู่ในฐานะ "ข้าหลายเจ้า บ่าวหลายนาย"

องค์การแบบสายงานเฉพาะอย่างเห็น ไม่มีใช้ในการจัดระเบียบของกิจการปัจจุบัน แต่แนวความคิดยังมีความสำคัญอยู่มากในการคิดแปลงเอาไปใช้ในการจัดรูปแบบของกิจการอย่างอื่น และการจัดหมวดหมู่งานในองค์การ

การจัดองค์การที่ได้นำแนวความคิดสืบทอดมาจาก เฟรดเคอริค เทเลอร์ ในเรื่องการจัดงานเฉพาะอย่างสำหรับหัวหน้าช่างคนงาน ได้แก่ การจัดองค์การแบบเมทริก (Matrix Organization) หรือการจัดองค์การโครงการ (Project Organization) องค์การโครงการมีลักษณะเป็นองค์การชั่วคราว ไม่มีหลักเอกภาพในการบังคับบัญชา และไม่มีลำดับชั้นลดหลั่น เป็นคณะบุคคลที่มีความชำนาญสาขาต่าง ๆ มาทำงานร่วมกันในโครงสร้างคณะผู้ทำงาน หรือเป็นองค์การอิสระมาทำงานบางอย่างร่วมกันในโครงสร้างระบบสัมพันธ์ ซึ่งมีเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดคือ ต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน เพื่อเป็นหลักกำหนดวัตถุประสงค์ในการทำงานของแต่ละส่วนให้สัมพันธ์กันทั้งหมด เป็นวัตถุประสงค์ที่ควรมีความชัดเจนเป็นอย่างดีเกี่ยวกับเป้าหมาย เช่น "ส่งคนไปลงบนโลกพระจันทร์ใน ค.ศ. ๑๙๖๐" หรือ "สร้างญี่ปุ่นให้เป็นมหาอำนาจใน ๒๕ ปี" เมื่อมีวัตถุประสงค์ชัดเจนที่สุดแล้ว ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องรับผิดชอบในการติดต่อทำความเข้าใจให้สมาชิกทุกคนในระบบสัมพันธ์ โดยเฉพาะสมาชิกฝ่ายบริหารทุกคน ทำความเข้าใจให้ชัดเจนในวัตถุประสงค์และยุทธศาสตร์ให้แก่ทุกคนที่เกี่ยวข้อง หากมีข้อสงสัยใด ๆ และข้อคิดเห็นใด ๆ เกิดขึ้นต้องรีบดำเนินการให้เรียบร้อยโดยเร็ว มิฉะนั้นความยุ่งยากทั้งระบบอาจเกิดได้

การจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติในโรงเรียนมัธยมศึกษา

นาวาอากาศตรี ประสงค์ สุ่นศิริ (๒๕๒๖ : ๓๖-๓๗) ได้กล่าวถึง เครื่องมือและวิธีสำคัญที่รัฐควรพิจารณานำมาใช้เพื่อธำรงรักษา ปรุงแต่ง และสร้าง สรรค์ เอกลักษณ์ของชาติในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษา ดังนี้

๑. ระบบการศึกษา

ระบบการศึกษาเป็นเครื่องมืออันสำคัญที่รัฐสามารถใช้เพื่อธำรงรักษา รวมทั้งการสร้างสรรค์เอกลักษณ์ของชาติขึ้นมาใหม่ ระบบการศึกษาควรได้ชี้แนะให้เยาวชน เห็นคุณค่าของเอกลักษณ์ที่ดี และโน้มน้าวจิตใจให้ธำรงรักษาเอกลักษณ์เหล่านั้นไว้ ที่ สำคัญคือ เอกลักษณ์เกี่ยวกับความจงรักภักดีในองค์พระมหากษัตริย์ เอกลักษณ์เกี่ยวกับการ ประณีประนอมและการประสานประโยชน์ เอกลักษณ์เกี่ยวกับความเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกันของคนในชาติ และเอกลักษณ์เกี่ยวกับการยึดมั่นในหลักธรรมของพุทธศาสนา และในขณะที่เดียวกันระบบการศึกษาควรมีหลักการเกี่ยวกับการชี้ให้เยาวชนของชาติเห็น ข้อเสียของเอกลักษณ์บางอย่างที่ไม่ดี เนื่องจากเป็นอุปสรรคขัดขวางการพัฒนาประเทศ และทำลายชื่อเสียงเกียรติภูมิของประเทศและชี้ให้เยาวชนของชาติร่วมกันสร้างสรรค์ เอกลักษณ์ที่ดีของชาติขึ้นมาใหม่ เช่นร่วมกันขจัดเอกลักษณ์เกี่ยวกับการขาดระเบียบวินัย การทำสิ่งใดตามใจตนเอง การทำงานโดยขาดแผนงาน ขาดความอดทน ความเชื่อ ไซกลาง และความเชื่อที่มั่งงาย การเสริมสร้างเอกลักษณ์เกี่ยวกับความมีระเบียบวินัย การเคารพกฎเกณฑ์ของบ้านเมือง ความอดทน ความประหยัด และความรับผิดชอบ ต่อส่วนรวม เพื่อความเจริญมั่นคงและก้าวหน้าของประเทศ

๒. การสอดแทรกเข้าไปในกิจกรรมของรัฐที่รัฐวางแผนกำหนดขึ้น

กล่าวคือ ในกิจกรรมของรัฐที่ได้กำหนดขึ้น เช่น แผนและโครงการ เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมนโยบายแห่งชาติ นโยบายการศึกษาแห่งชาติและ การดำเนินการในกิจกรรมอื่น ๆ ของรัฐน่าที่จะได้สอดแทรกแนวความคิดและการดำเนินการ ในการสร้างเสริมเอกลักษณ์ของชาติไว้ด้วย เพื่อประโยชน์ในการธำรงรักษาและ สร้างเอกลักษณ์ของชาติเป็นไปอย่างสมบูรณ์

จากทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่ากิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติเป็นกิจกรรมที่ควรสอดแทรกเข้าไปในกิจกรรมของรัฐ โดยรัฐควรที่จะได้สอดแทรกแนวความคิดและการดำเนินการในการสร้างเสริมเอกลักษณ์ของชาติไว้ด้วย

สำหรับในส่วนที่เกี่ยวกับกระทรวงศึกษาธิการ ก็ได้สังเกตเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังให้เยาวชนของชาติมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสถาบันหลักและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชนชาวไทยทั้งชาติให้เกิดความเป็นปึกแผ่น ความสามัคคี ในอันที่จะร่วมกันธำรงรักษาเอกราช และอำนาจอธิปไตยไปโดย กรมสามัญศึกษาจึงได้ให้โรงเรียนจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการเทิดทูน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๒๐ และให้โรงเรียนจัดกิจกรรมตามวาระอันเหมาะสม เช่น กิจกรรมตามหลักสูตร กิจกรรมตามโอกาสต่างๆ (กรมสามัญศึกษา ๒๕๒๑ : ๒-๓)

นโยบายการจัดการศึกษาของกรมสามัญศึกษา (๒๕๑๖ : ๑๖-๑๐) ที่เกี่ยวกับการมัธยมศึกษา ในข้อ ๒ ได้เน้นให้ "ปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนให้สนองความต้องการของบุคคล ท้องถิ่น และเอกลักษณ์ของชาติ..." จากนโยบายข้อนี้ ถ้าพิจารณาเน้นให้เห็นชัดเจนในจุดที่เกี่ยวกับเอกลักษณ์ของชาติ จะเห็นได้ว่ากรมสามัญศึกษามีนโยบายที่จะปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนให้สนองเอกลักษณ์ของชาติ ถ้าเกี่ยวกับเรื่องการเรียนการสอนแล้ว สายบังคับบัญชาที่ลุลิ้นตามที่อ้างไว้แล้ว ก็คงจะไม่พ้นสายงานของฝ่ายวิชาการ แต่ในขณะเดียวกัน โครงสร้างการบริหารและแนวทางการปฏิบัติงานก็จะต้องอยู่ในข่ายที่ประสานกันทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายตุรการ หรือฝ่ายบริการ

การจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ส่วนใหญ่จะเป็นการจัดในรูปแบบของโครงการ ซึ่งในบางโครงการในแต่ละปีอาจจะมีการปฏิบัติเพียงครั้งเดียว และส่วนใหญ่โครงการเหล่านี้จะต้องอาศัยบุคลากรหลายฝ่ายในการดำเนินงาน การจัดองค์การจึงมักจะมีลักษณะเป็นองค์การโครงการ (Project Organization) โดยผู้รับผิดชอบในแต่ละโครงการเมื่อได้รับมอบอำนาจและความรับผิดชอบ เพื่อให้ปฏิบัติตาม

โครงการให้สำเร็จ จะได้รับบุคลากรจำนวนหนึ่งจากสายงานที่มีหน้าที่ต่าง ๆ กัน เช่น สายงานวิชาการ จุฬการ ปกครอง และ/หรือบริการ ให้ร่วมปฏิบัติการจนภารกิจ สำเร็จ หลังจากนั้นบุคลากรก็จะกลับสังกัดเดิม และรับงานใหม่ต่อไป

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (๒๕๒๑ : ๓, ๒๑) ได้เสนอวิธีดำเนินการ ในการจัดกิจกรรมไว้ ดังนี้

๑. ผู้บริหารประชุมครูพิจารณาวางแผนในการจัดกิจกรรม และแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ

๒. คณะกรรมการดำเนินการพิจารณาจัดกิจกรรมตามแผนที่ได้วางไว้

๓. การจัดกิจกรรมจัดให้เหมาะสมตามโอกาส

๔. แต่ละกิจกรรมครูและนักเรียนร่วมกันรับผิดชอบดำเนินการตามที่ได้รับมอบหมาย

ส่วนกิจกรรมที่ดำเนินการนั้น แยกตามลักษณะของกิจกรรม อาทิ กิจกรรม เสริมสร้างสถาบันชาติ ในส่วนที่เกี่ยวกับสัญลักษณ์ของชาติ ให้ดำเนินการดังนี้

๑. เคารพธงชาติ ทุกเช้าและเย็น ตามคำชักชวนของรัฐบาลด้วยความ ตั้งใจและระลึกถึง

๒. ฟังร้องเพลงชาติอย่างถูกต้องและเข้าใจความหมาย

๓. ปฏิบัติการเชิญธงชาติขึ้นและลงให้ถูกวิธี

๔. ประดับธงชาติตามที่ทางราชการประกาศ

๕. ประภาคาร้องเพลงชาติ

ฯ ล ฯ

สำหรับหมวดกิจกรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวง ศึกษาธิการนั้น เป็นหมวดวิชาที่คณะกรรมการร่างระเบียบว่าด้วยการแต่งตั้งหัวหน้า หมวดวิชา รองหัวหน้าหมวดวิชา พ.ศ. ๒๕๒๒ พิจารณาเห็นว่ามีความสำคัญที่ควรเพิ่ม หมวดกิจกรรมเป็นหมวดวิชาขึ้น โดยเหตุผลที่ว่า กิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนเป็นสิ่ง

ช่วยปลูกฝังเยาวชนของชาติให้มีคุณธรรม มีระเบียบวินัย มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เข้าใจวิธีการปกครองแบบประชาธิปไตย ตลอดจนการ คำร้องส่งเสริมเอกลักษณ์และวัฒนธรรมไทย ทั้งนี้เพื่อความเป็นเอกราชและความ มั่นคงของชาติตลอดไป (กรมสามัญศึกษา ๒๕๒๒ : ๓)

การจัดครูอาจารย์ในหมวดกิจกรรม จำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจาก บุคลากรทุก ๆ ฝ่าย ในสถานศึกษานั้น ๆ ช่วยปฏิบัติงานกิจกรรมตามที่ได้รับมอบหมาย วิชากิจกรรมมี ๒ ประเภทคือ กิจกรรมตามหลักสูตร และกิจกรรมที่มีไคมีลักษณะเป็น วิชา

๑. กิจกรรมตามหลักสูตร ไคแก่ กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี กิจกรรม ยูวกาชาต กิจกรรมส่งเสริมวิชาการตามหมวดวิชาตามหลักสูตร เป็นต้น

๒. กิจกรรมที่มีไคมีลักษณะเป็นวิชา เป็นกิจกรรมใด ๆ ที่สถานศึกษาเห็น ว่าจำเป็น และเหมาะสมสำหรับสถานศึกษานั้น ๆ

การจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติในโรงเรียนมัธยมศึกษาสามารถ จัดไคทั้งในลักษณะที่เป็นกิจกรรมตามหลักสูตร และกิจกรรมที่มีไคเป็นลักษณะวิชา ไคข เน้นให้มีการปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนให้สนองความต้องการของบุคคล ท้องถิ่น และเอกลักษณ์ของชาติ (กรมสามัญศึกษา ๒๕๒๖ : ๑๐)

จากกิจกรรมตามหลักสูตร ๑๐ ประเภทในหมวดวิชากิจกรรม (กรมสามัญ- ศึกษา ๒๕๒๒ : ๓) ไม่ว่าจะ เป็นกิจกรรมลูกเสือ ยูวกาชาต เนตรนารี กิจกรรม ผู้บำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมศาสนา กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย กิจกรรมส่งเสริม การใช้สินค้าไทย กิจกรรมส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ กิจกรรมอนุรักษ์ศิลปกรรม และสิ่งแวดล้อม กิจกรรมทัศนศึกษา หรือกิจกรรมอื่นใดที่นอกเหนือจากที่ไคกล่าวมาแล้ว คำงก็เน้นส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติทั้งสิ้น และถ้าไคพิจารณาในแง่ของรายละเอียด ไคพิจารณาแยกเป็นสถาบันก็จะยิ่งเห็นไคชัดเจนยิ่งขึ้น อาทิ กิจกรรมอนุรักษ์ศิลปกรรม และสิ่งแวดล้อม ช่อมเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างให้ประเทศไทยมีดินแดนอุดมสมบูรณ์ด้วย

ทรัพยากรธรรมชาติ และอำรรักษาสิ่งแวดล้อมของชาติไว้ ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทย
ก็ได้ประกาศให้ วันที่ ๕ มิถุนายน เป็นวันสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เป็นต้น

สำหรับแนวปฏิบัติในการจัดกิจกรรมนักเรียนในสถานศึกษา สุวรรณ จันทร์ส้ม
(๒๕๒๓ : ๑) ได้เสนอแนะตามประเภทของกิจกรรม คือ

๑. กิจกรรมตามหลักสูตร ได้แก่

- ๑.๑ กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ชูวกาชาติ นักศึกษาวิชาทหาร
หรือกิจกรรมผู้บำเพ็ญประโยชน์
- ๑.๒ กิจกรรมศาสนา
- ๑.๓ กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ชุมนุมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย
- ๑.๔ กิจกรรมส่งเสริมการใช้สินค้าไทย
- ๑.๕ กิจกรรมส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ ชุมนุมยุวสิกร ชุมนุม
เกษตรกรในอนาคตแห่งประเทศไทย หรือชุมนุมสหกรณ์
- ๑.๖ กิจกรรมการใช้ห้องสมุด
- ๑.๗ กิจกรรมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม
- ๑.๘ กิจกรรมทัศนศึกษา
- ๑.๙ กิจกรรมนันทนาการ
- ๑.๑๐ กิจกรรมส่งเสริมวิชาการตามหมวดวิชาตามหลักสูตร

๒. กิจกรรมที่ไม่มีลักษณะ เป็นวิชา ได้แก่

- ๒.๑ กิจกรรมที่สถานศึกษาเห็นว่าจำเป็นและเหมาะสมสำหรับ
สถานศึกษานั้น ๆ
- ๒.๒ กิจกรรมที่ผู้อื่นได้ช่วยสนับสนุนหรือสร้างเสริมให้มีขึ้นในสถานศึกษา
- ๒.๓ กิจกรรมอื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

อย่างไรก็ตามในการจัดกิจกรรมใด ๆ ทั้งที่ใดกล่าวมาแล้ว การกำหนดการ
ดำเนินการในการจัดเป็นสิ่งที่จะต้องกระทำ ซึ่งหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา
(๒๕๒๑ : ๓, ๒๑) ได้เสนอการดำเนินการโดยเริ่มตั้งแต่การพิจารณาวางแผนในการจัด

สำหรับการจัดทำแผนใด ๆ ก็ตาม เป้าหมาย (purpose) ของแผน เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง อนันต์ เกตุวงศ์ (๒๕๒๖ : ๒๓) กล่าวถึงเป้าหมายว่า มีลักษณะเป็นปรัชญา และอุดมการณ์ซึ่งมีขอบเขตรอบคลุมอย่างกว้าง ๆ สำหรับวัตถุประสงค์ (objective) เป็นความปรารถนาในอนาคตที่กำหนดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่วิธีปฏิบัติและวิธีดำเนินงานเพื่อให้เกิดผลตามความมุ่งหมาย (purpose)

ในการกำหนดแผนการจกกิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ปรัชญาของโรงเรียนจะมีลักษณะเป็นความมุ่งหมายของแผน ซึ่งปรัชญาคงกล่าวย่อมนำไปสู่การกำหนดนโยบาย (policy)

ไซมอน (Simon ๑๙๖๑ : ๔๘) ให้ความหมายของนโยบายว่าคือกฎทั่ว ๆ ไปที่ใช้ในการจำกัดการใช้ดุลพินิจของผู้ใดบังคับบัญชาในแต่ละองค์การ

โฮลเดน ฟิช และ สมิท (Holden Fish and Smith ๑๙๕๑ : ๑๙) อธิบายว่า นโยบายคือหลักการที่กำหนดขึ้นในองค์การ เพื่อเป็นแนวทางในการควบคุมการทำงานซึ่งโดยปกติเกิดขึ้นโดยสภาวะซ้ำ ๆ กัน สำหรับ ออลเลน (Allen ๑๙๕๔ : ๓๒) ได้ให้คำจำกัดความสั้น ๆ ว่า นโยบายคือหลักการและกฎสำหรับการกระทำ ส่วน กรีนวูด (Greenwood ๑๙๖๕ : ๒๒๒) ให้คำนิยามไว้ว่า นโยบายหมายถึง การตัดสินใจขั้นต้นที่จะกำหนดแนวทางอย่างกว้าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างถูกต้อง

จากความหมายดังกล่าว นโยบายจึงถือได้ว่าเป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ซึ่งย่อมต้องรวมถึงการวางแผน การกำหนดโครงการเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์นั้น ๆ หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของวัตถุประสงค์

การวางแผนการจกกิจกรรมของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในด้านที่จะปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวกับการจกกิจกรรมของโรงเรียนให้สนองเอกลักษณ์ของชาติ จะช่วยเน้นให้สามารถมองเห็นถึงขอบเขตการปฏิบัติงานการจกกิจกรรมที่

เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ตลอดจนปัญหาการปฏิบัติงานทั้งหมดได้ และในเวลาเดียวกันก็จะช่วยให้สามารถนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งหมดมาใช้ในการแก้ปัญหาได้ด้วย

อนันต์ เกตุวงศ์ (๒๕๒๖ : ๔๓) ได้ให้ความหมายของการวางแผนบริหารไว้ว่า "การวางแผนบริหาร คือ การวางแผนทางด้านการปฏิบัติงานเพื่อให้การบริหารงานได้ผล และมีประสิทธิภาพ" การวางแผนบริหารอาจแบ่งเป็นประเภทซึ่งไซมอน (Simon ๑๙๖๑ : ๔๒๔) ได้กล่าวถึงประเภทของแผนบริหารไว้ดังนี้

๑. แผนการแบ่งงานและการแบ่งหน้าที่ (division of work and allocation of duties)
๒. แผนความสัมพันธ์ทางอำนาจหน้าที่ (authority relationship)
๓. แผนเกี่ยวกับสายการติดต่อ (line of communication)
๔. แผนเกี่ยวกับงบประมาณ (planning programming and budgeting system)
๕. แผนการสรรหาบุคคลเข้าทำงาน (personnel recruitment)

ในด้านการปฏิบัติงาน การนำเอาวิธีการวิเคราะห์ปัญหาอย่างมีระบบ (system analysis) มาใช้กับการพัฒนาการปฏิบัติงานเป็นที่นิยมกันมาก เพราะนอกจากการใช้การวิเคราะห์ระบบเพื่อการแก้ปัญหาในปัจจุบันแล้ว ยังสามารถใช้ในการวางแผนและแก้ปัญหาอันซับซ้อนในอนาคตระยะยาวด้วย

ชาร์ล ฮิทซ์ (Charles Hitch) (อ้างใน อนันต์ เกตุวงศ์ ๒๕๒๖:๔๓) ได้อธิบายถึงการวิเคราะห์ระบบว่าเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่มีปัจจัยในการเข้าไปถึงปัญหาได้ดังนี้

๑. วัตถุประสงค์
๒. วิธีการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งมีหลายวิธี
๓. ทรัพยากรที่ต้องใช้ในแต่ละวิธีในข้อ ๒
๔. ต้นแบบ (model) ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุประสงค์ วิธีการ และทรัพยากรที่ต้องการใช้

๕. เครื่องช่วยในการตัดสินใจเลือกวิธีการที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยเสียค่าใช้จ่ายพอสมควร หรือต่ำสุด

ทรัพยากรที่สำคัญที่ใช้ในการบริหารหรือการจัดการ อาจจะหมายถึง คน (men) เงิน (money) และวัสดุหรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่รวมเรียกว่า วัสดุสิ่งของ (material) หรือ 3m's ซึ่งทั้งสามอย่างที่กล่าวมาแล้ว จะเป็นปัจจัยที่ช่วยให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

จุดเน้นของการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติในโรงเรียนมัธยมศึกษา อยู่ที่การที่ผู้เรียนจะไปสู่จุดหมายปลายทางของวัตถุประสงค์ คือการเป็นประชากรที่มีคุณภาพ และคุณภาพของประชากรนั้น ทองค่อ กล้ายไม้ ณ อยู่ชญา (๒๕๒๖ : ๑) หมายถึง การมีพลานามัยที่สมบูรณ์ มีความคิดอ่านสติปัญญาดี มีจิตใจที่สงบสุข เป็นคนที่มีศีลธรรม ตลอดจนเป็นผู้มีรสนิยมในความสวยงาม ความไพเราะ ความบันเทิงของจิตใจ อันเป็นคุณสมบัติที่พึงปรารถนาของสังคมและชาติโดยรวม

การเสนอหลักการและแนวคิดจากเอกสารงานวิจัย และวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยดังรายละเอียดที่เสนอมานั้น เป็นเพียงหลักการและแนวคิดส่วนหนึ่งที่ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

กิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ เป็นกิจกรรมที่ต้องกระทำต่อเนื่อง และในขณะที่ศึกษากันการวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวกับเอกลักษณ์ของชาติเป็นงานที่จำเป็นจะต้องทำควบคู่กับการจัดกิจกรรมดังกล่าว ทั้งนี้เพราะไม่ว่าจะเป็นในแง่ของความหมายของเอกลักษณ์ของชาติ หรือกิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ในด้านที่เสริมสร้างสถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ หรือการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติในโรงเรียนมัธยมศึกษา แม้ว่าจะเป็นที่โรงเรียนใดจัดเป็นประจำอยู่ก็ตาม แต่ก็ยังไม่เคยมีการหยิบยกขึ้นมาจัดทำเป็นงานวิจัยที่สามารถอภิปรายผลและนำผลไปใช้ได้ งานวิจัยชิ้นนี้อาจจะเป็นเพียงจุดเริ่มต้นสำหรับงานวิจัยชิ้นต่อ ๆ ไป ในส่วนที่เกี่ยวกับเอกลักษณ์ของชาติไทยที่ไม่เหมือนกับเอกลักษณ์ของชาติใด ๆ ในโลก